

HOTEN MOT VÅR SÄKERHET

STEFAN HEDLUND

Frågan om den ryska organiserade brottsligheten omgärdas av försiktigt tassande. Det håller inte längre. Tar vi inte problemet på allvar dröjer det inte länge förrän den ryska brottsligheten når Sverige.

Sverige rustar ner. Fredagen den 13 december 1996 visade sig samtliga riksdagspartier vara rörande överens om att det i dagsläget inte finns något militärt hot mot vårt land. Inte ens det "strategiska överfallet", dvs det snabba och begränsade anfallet anses möjligt. Trots att rikets militära överbefälhavare upprepade gånger förklarade att vi efter den föreslagna nedrustningen inte kommer att ha militär kapacitet att slå tillbaka ens det begränsade anfallet, valde politikerna att verkställa finansdepartementets krav på nedskärningar av försvarsanslagen.

Det fikonlöv man använder för kamouflera att det rör sig om en synnerligen våghalsig chanstagning rörande den framtida ryska utveck-

lingen byggs upp i två led. Det ena säger att vi i händelse av en aggressiv rysk utveckling kommer att få tillräcklig politisk förvarning, det andra att vi när denna varning givits i tid kommer att lyckas återta tillräckligt mycket av dagens försvarskraft för att kunna stå emot ett ryskt anfall. Bägge dessa föreställningar kan allvarligt ifrågasättas.

Ohjälpligt utpekande av Ryssland

I det förra fallet är det i högsta grad tveksamt om våra politiker kommer att vilja hålla ögonen tillräckligt öppna för att inte bara se ett framväxande ryskt hot, utan också vara överens om vid vilken tidpunkt gränsen är nådd. Då ett svenskt beslut om återupprustning ohjälpligt kommer att innebära ett utpekande av Ryssland som en aggressiv granne är det nog, mot bakgrund av hur det officiella Sverige hittills har reagerat på utvecklingen i Ryssland, mera sannolikt att man in i det sista skulle

framhärda i den invanda tvångsmässiga optimismen.

I det senare fallet har militären förväntats försöka påtala att här finns allvarliga brister som inte bara gäller svårigheter att snabbtutbilda förband vilka inte har övat på länge och därför har låg stridsduglighet. Därtill kommer också rent tekniska problem, till följd av att den materiella beredskapen dragits ned. Vilka möjligheter har försvarsindustrin att snabbt leverera militär materiel, i en situation där många länder samtidigt kan förväntas vilja förbättra sin beredskap? Eller, för att göra det mera konkret, hur kan man snabbt handla upp 50.000 regnkappar?

Nu är emellertid beslutet fattat och för medborgarna återstår därmed bara att hoppas på det bästa, på att vi inte plötsligt skall ställas i princip försvarslösa mot ett överraskande ryskt angrepp. Att ett ryskt angrepp faktiskt skulle vara möjligt ter sig förvisso i högsta grad osannolikt, men vi kanske skall betänka att den

---

STEFAN HEDLUND är professor i öststatsforskning vid Uppsala universitet.

norska beredskapen att möta ett överraskande tyskt angrepp började vakna till liv först när tyska soldater marscherade längs Karl Johann.

Samtidigt som det finns all anledning att hysa stor oro över det ensidiga svenska nedrustningsbeslutets långsiktiga konsekvenser, finns här, paradoxalt nog en viss anledning till optimism beträffande förmågan att uppfatta och åtgärda andra hot. En konsekvens av att riksdagen nu slagit fast att det inte finns några militära hot mot vårt land blir ju att vi, om vi inte helt skall skrota all säkerhetspolitisk verksamhet, istället måste identifiera nya "lägnivåhot".

Brottsligheten börjar erkännas

Mest framträdande i denna dimension är farorna för diverse miljökatastrofer, men vi kan också notera att den organiserade brottsligheten i öst, efter flera år av förnekanden och undanförlorningar, nu äntligen har börjat erkännas som ett problem även för vårt eget land. Inom statsminister Göran Perssons eget lilla Östersjöråd ges det högsta prioritet, för samarbete på högsta regeringsnivå. "Vi för hela tiden en kamp mot klockan."

Detta är utmärkt. Det är visserligen sent på dagen, men sent är trots allt bättre än aldrig. Det som nu behövs är en konkretisering av hotbildens möjliga framtida utveckling, detta för att rätt kunna dimensionera nödvändiga motåtgärder.

En första förutsättning för en seriös diskussion kring brottsutvecklingen i öst är öppenhet, det vill säga att vi

inte tvingar på oss själva politiskt korrekta restriktioner kring vad som får respektive inte får sägas. Den verkligt känsliga frågan rör självfallet Rysslands roll. Ryssland är det utan jämförelse största landet runt Östersjön. Följdriktigt är det där vi finner de verkligt stora pengarna och de verkligt stora ligorna. Lika följdriktigt är det därför också utvecklingen i Ryssland som kommer att avgöra i vad mån grannländerna kommer att förmå vidta effektiva åtgärder (utöver politiska samkväm framför brasan på angenäma Hotel Visby).

Om inte ryska myndigheter vinner kampen mot den organiserade brottslighet man har på hemmaplan, kommer exempelvis de små baltiska staterna knappast heller att ha några realistiska förutsättningar att hävda lag och rätt på sina territorier. Och även större grannländer, som Finland, Sverige och Polen kommer att få känna av ett ökande tryck från allt brutalare ryska brottsyndikat.

Grundfrågan rör således den ryska organiserade brottslighetens framtida utveckling. Där finns ett önsketänkande och två realistiska scenarier. Önsketänkandet säger att ryska brottslingar med tiden kommer att inse att även de behöver lag och ordning, om inte annat så för att kunna skydda sina egna förmögenheter. Alltså kommer vi att se hur problemet successivt löser sig självt. Som stöd för detta önsketänkande anføres ofta paralleller till 1800-talets amerikanska "rövarbaroner", som

också började sin verksamhet genom att med tvivelaktiga metoder bygga upp stora förmögenheter – för att sedan bli legitima.

Det finns tyvärr ett fundamentalt fel i detta tänkande. Att den amerikanska utvecklingen gick i riktning mot lag och rätt förklaras nämligen av att det amerikanska samhället i grunden vilade på en rättskultur. Både vilda västern, rövarbaronerna och Al Capone representerade brottslighet i rättsstatens periferi. Genomgående fanns det sheriffer, federala agenter och domstolar som kämpade för att med demokratiska medel upprätthålla lagen. Trots tidvis hårda påfrestningar urartade det amerikanska rättssystemet aldrig till diktatur.

Saknar

rättsordningstraditioner

Det är mot just denna bakgrund vi måste se dagens Ryssland. I den ryska traditionen finns nämligen inga tidigare erfarenheter av en oberoende rättsordning, dvs en separation av makten och rätten. Den ryska makten har alltid i sig själv förenat både lagstiftande, verkställande och dömande makt. Även om den yttre dekoren har varierat över tiden, har detta varit den bestående ordningen. Och så är det fortfarande.

Problemet med en statsordning av detta slag är att den kräver en stark ledare, vilket dagens Ryssland definitivt inte har. Den centrala makten försvagades kraftigt i samband med Sovjetunionens upplösning, och har

till följd av president Jeltins utdragna sjukdom kommit att urgröpas ytterligare. Det finns därmed inte längre någon som effektivt kan kontrollera olika destruktiva tendenser till våld och plundring.

Detta är den viktigaste enskilda anledningen till den ryska ekonomins katastrofala utveckling. I avsaknad av en stark makt, som kan tvinga fram ordning, och i avsaknad av en stark rättskultur, som av sig själv skapar sin egen ordning, blir det inte bara fritt fram för skrupelfria individer att plundra, stjäla och bedraga. Vad värre är, det blir en klart förlorande strategi för den enskilde att sätta sin lit till lagen.

Rättsstatens livsluft är förtroende – förtroende för myndigheter och för andra aktörer. Om detta förtroende rubbas är rättsstaten illa ute. Om det aldrig har existerat tar det mycket lång tid att skapa. Föreställningen om att Ryssland på bara några år skulle kunna omvandlas från sovjetisk diktatur till västerländsk rättsstat framstår mot denna bakgrund som mer än lovligt naiv.

Makten åter stark

Över därmed till de två realistiska scenarierna för Rysslands framtida utveckling. Det ena är det uppenbara, nämligen att makten åter blir stark. För en tillräckligt auktoritär rysk regim skulle det inte vara några problem att bokstavigt talat utrota den organiserade brottsligheten. Men priset skulle bli högt. Mussolini visade hur fascismen kan triumfera

över maffian, helt enkelt därför att statens våldspotential är så oändligt mycket större. Rysk fascism utan brottslighet är således en distinkt möjlighet att räkna med.

”

Föreställningen om att Ryssland på bara några år skulle kunna omvandlas från sovjetisk diktatur till västerländsk rättsstat framstår mot denna bakgrund som mer än lovligt naiv.

”

Det andra scenariot är en fortsättning av dagens utveckling, dvs en allt längre gående privatisering av det statliga våldsmonopolet. I Ryssland finns redan omkring 25.000 privata säkerhetsföretag, vilka tillsammans sysselsätter 800.000 tungt beväpnade individer, varav många har ett förflutet inom militära eller paramilitära tjänster. Det mest skrämmande med denna process är att den är självförstärkande.

Företag inser snart att det är till den privata snarare än den offentliga sektorn man skall vända sig för att lösa tvister, och de personer som stannar kvar inom den statliga polisen eller militären ser alltfler av sina gamla kollegor gå över till "fienden", som inte bara betalar skyhögt bättre utan också har bättre organisation och bättre beväpning.

Låt oss antaga att det senare scenariot är det mest troliga, och övergå till att fundera över vad det innebär för oss. Grundproblemet ligger i den organiserade brottslighetens förödande inverkan på den egna ekonomin. I takt med att brottslingar och korrumperade byråkrater pressar livet ur den ryska ekonomin kommer utländska marknader att bli alltmer intressanta, både för penningtvätt och mer direkta operationer.

Utflödet av svarta pengar ur den ryska ekonomin är redan massivt. Exakt hur stort kan ingen veta, men det antas allmänt röra sig om en eller flera miljarder per månad (denna siffra kan jämföras med inflödet av utländskt investeringskapital till Ryssland, som ligger på halvannan miljard dollar per år!).

Ekonomisk brottslighet

De svart pengarna tvättas och investeras i utlandet, där de skapar en bred och fruktsam bas för ryska brottslingar att fortsätta sin verksamhet. De erfarenheter som redan finns, från länder där organiserad rysk brottslighet har fått ett stabilt fotfäste, ger oss konturerna till ett mycket allvarligt problem. Det rör sig framförallt om avancerad ekonomisk brottslighet, med stora inslag av skatte- och försäkringsbedrägerier, och det rör sig om en mycket hög våldspotential, med betydande inslag av kontraktmord och beskyddsverksamhet.

Det hot svenska rättsvårdande myndigheter måste förberedas för att

möta har sina viktigaste rötter i det möte mellan ryska och svenska kriminella som här kommer att ske. Vi får nämligen inte underskatta betydelsen för de ryska syndikaten av att även kunna rekrytera ett antal inhemska aktörer, som kan det egna landets ekonomiska regelverk. Det enkla sättet att rekrytera dylika medhjälpare går via utländska företags verksamhet i Ryssland.

Farliga kombinationer

Dels finns självfallet bland utländska affärsmän i Moskva och Petersburg ett antal ljusskygga individer, som på olika sätt kommit i delo med myndigheterna i sina egna länder och därför valt att fortsätta sina kriminella aktiviteter i Ryssland. När personer av detta slag kommer i kontakt med ryska brottslingar skapas farliga kombinationer.

Den andra rekryteringskällan är något mer subtil. Antag att en vanlig hederlig svensk affärsman i Moskva får påstötning om exempelvis betalning av skyddspengar. Hemifrån har han en stående instruktion om att alla dylika förslag måste rapporteras omedelbart, men om han gör det riskerar han att bli hemkallad. Om han emellertid börjar betala i hemlighet kommer den ryska ligan att få en hållhake, som kan användas inte bara till att kräva högre betalningar i Moskva utan också till att kräva tjänster av olika slag när personen väl har återvänt till Sverige.

Sannolikheten för att de ryska syndikaten skall lyckas med dylika rekryteringar måste tyvärr bedömas som god. I Rysslands undre värld rör sig idag med stor säkerhet ett antal personer som tidigare arbetat för KGB, med att värva utlänningar till spioneri. Deras särskilda kompetens kommer nu väl till pass för nya ändamål. Att värva utlänningar för "vanlig" brottslighet kräver ingen särskild omställning.

Sverige har hittills varit relativt förskonat från de grövre formerna av brottslighet från öst, men det är endast en respit, som vi dessutom inte får missbruka genom att vifta bort problemet. Det verkligt stora hotet mot vår säkerhet ligger inte primärt i den ryska brottsligheten som sådan, utan i betydligt högre grad i den stora tystnad denna brottslighet kringgärdas av.

Ryssen kommer

De svenska företag som förtiger och förnekar att de betalar pengar för "beskydd" ger med sin tystnad brottslingarna den bästa present de kan tänka sig. Samma gäller för de politiker som i sin strävan att hålla goda personliga relationer till ryska makthavare strävar efter att tona ned eller släta över den ryska brottsligheten.

I samband med ett internationellt möte om den ryska organiserade brottsligheten, som hölls i Helsingfors i början av november 1996,

underströk den ryske utrikesministern Kulikov att vi inte får peka ut just Ryssland som särskilt illa belastat. Brottslighet finns i alla länder och samarbetet myndigheter emellan får inte störas av att det piskas upp anti-ryska stämningar. Hans uppmaning ledde genast till ett stöduttalande från den svenske riksdagsmannen Pär Nuder, som brännmärkte uttalanden av typen "ryssen kommer".

Mota Olle i grind

Att på detta vis förvandla frågan om bekämpning av organiserad rysk brottslighet till en fråga om politiskt korrekt tassande kring den heta gröten är mycket farligt. Genom att tillföra polis, tull och kustbevakning kraftiga resursförstärkningar finns ännu goda möjligheter att mota Olle i grind. Till skillnad från Ryssland har Sverige en kår av hederliga och effektiva poliser, som medborgarna har all anledning att hysa förtroende för – om de bara ges tillräckliga resurser.

Men det är, som sagt, sent på dagen. Och någon pseudodebatt kring huruvida det är tillåtet att tala klarspråk om Ryssland kan vi inte längre kosta på oss. I bakgrunden lurar nämligen hotet om att vi faktiskt kan förlora kriget mot den organiserade brottsligheten. Det vore djupt olyckligt, inte minst mot bakgrund av vad som i så fall skulle hända med den svenska rättssäkerheten.